

שיח אוהדים מקוון כמנבא של אלימות במגרשי כדורגל

משה לוי, עמית דביר, עוזי בן שלום, איתן אורקיבי, מוטי צוילינג, נדב גבאי

תקציר

מחקר זה מבקש לבחון את הקשרים בין שיח מקוון של אוהדי כדורגל ישראלים לבין אלימות באצטדיונים. השערות המחקר, הגורסות כי ישנם מתאמים חיוביים בין אמירות אלימות ברשתות החברתיות של האוהדים לפני משחקים לבין אלימות באצטדיוני הכדורגל, נבחנו באמצעות ניתוח כמותי של תעבורה ברשת של שיח אוהדי של שישה מועדוני כדורגל שהשתתפו בליגת העל הישראלית בעונת 2015-2016. במסגרת הניתוח התמקדנו בשלוש פונקציות שיח המשקפות דינמיקה של הבניית שיח של מתח: קריאה, הסתה ותוקפנות מילולית. תוצאות הניתוח מצביעות על הבניה של מתח שלושה ימים לפני המשחק ועל מתאם בין הבניה זו לבין אלימות באצטדיונים בקרב אוהדים ושחקנים גם יחד. כמו כן נמצא גם מתאם בין תעבורה אלימה לבין תוצאות המשחק הקודם. במאמר נידונות ההשלכות התיאורטיות והמעשיות של התוצאות הללו.

מילות מפתח: כדורגל, ישראל, אלימות, ספורט, רשתות חברתיות, מדיה חדשה

מבוא: רשתות חברתיות, אהדת ספורט ואלימות

התפתחותה הדרמטית של המדיה החברתית בשנים האחרונות מעוררת עניין רב בקרב חוקרים מתחומים שונים. למרות המחקר הגואה בתחום אפשר לקבוע כי חקר השפעות המדיה החברתית על זירת הספורט בכלל ועל אוהדי ספורט בפרט נמצא עדיין בחיתוליו. ממצאים ראשונים ממחקרים בתחום מלמדים כי למדיה החברתית יש השלכות שונות על אוהדי ספורט; מנקודת מבט אחת, ההתפתחויות הטכנולוגיות של אתרי המדיה החברתית השונים מייצרות כר נרחב ופתוח לתקשורת חופשית בין אוהדים. תקשורת זו מאפשרת לאוהדים להחליף דעות באופן חופשי וללא תיווך של גופי מדיה מסורתיים, להתארגן לפעילות קהילתית משותפת ולהילחם במסחור הספורט ובתהליכים נוספים המאיימים על חוויית האהדה. לעומת זאת, פרספקטיבות ביקורתיות יותר מדגישות את המניפולציות התקשורתיות הנעשות באתרי המדיה החברתית של מועדוני ספורט שונים על ידי בעלי עניין כלכליים ואחרים ואת הניכור שאותו חשים אוהדים הפעילים באתרים הללו (McLellan & Wainwright, 2009).

המשמעויות השונות של אתרי המדיה החברתית עבור אוהדי ספורט מעוררות עניין מיוחד בתחום הכדורגל. הפופולריות של המשחק, ההולכת וגוברת בעשורים האחרונים, מלווה בסיקור מסיבי מצידה של המדיה ה"ישנה". סיקור זה זכה לביקורת במחקרים רבים, אשר טענו כי הבלעדיות שהייתה לתקשורת ה"ישנה" על תיווך המשחק ועל פרשנותו, וכן רצונה לדרמטיזציה של הסיטואציה משיקולים מסחריים, הובילו במקרים רבים לסיקור מוטה של

הענף (Aage, 2009; Poulton, 2005). סיקור זה, המעורר פאניקה מוסרית (Cohen, 2002) ומציג את אוהדי הכדורגל כבעייתיים וכאלימים, הוביל לתובנה כי ההגדרה של "אלימות בכדורגל" (football hooliganism) איננה סוציולוגית או מדעית ברובה, אלא היא בעיקרה תוצר של הבניה הנעשית על ידי התקשורת המסורתית ועל ידי בעלי עניין אחרים (Dunning, 1999).

ההתפתחויות הטכנולוגיות המאפשרות ניטור וניתוח של השיח הנוצר ברשתות החברתיות שבהן פעילים האוהדים, מאפשרות להתגבר על הביקורת שהוצגה לעיל ולתרום לחקר האלימות בכדורגל כפי שהיא משתקפת באינטראקציות בין האוהדים עצמם (Emic), ולא באמצעות הגדרה הנכפית על השדה על ידי המדיה ה"ישנה" (Etic). ממצאים המגיעים מחקר המדיה ה"חדשה" מגלים כי משמעותה של האלימות בספורט משתנה בהתאם לאופן שבו חוקרים אותה. כך, בעוד מחקרים שנערכו על כלי תקשורת מסורתיים מסגרו את האלימות כפעילות כאוטית המאיימת על הסדר הציבורי, ניתוח של אתרי מדיה חברתית גילו תמונה מורכבת יותר. מורכבות זו ממסגרת את זירת הספורט כבמה שעליה יכולים אוהדים אלימים להפגין תכונות של גבריות, נאמנות, הקרבה, חברות וכיוצא באלה – באמצעות כישורי הפרפורמנס שלהם (Aage, 2009).

ברם, חקר האלימות בספורט אינו מסתפק בתיאור התופעה ובמסגורה, אלא מחפש לה הסברים. מחקרים רבים שביקשו לעמוד על הגורמים העלולים לגרום להתפרצויות אלימות במשחקי כדורגל הציגו שורה ארוכה של משתנים, הכוללים צריכת אלכוהול בקרב אוהדים, רמת היריבות בין הקבוצות המשחקות, התגריות מצד הקהל היריב, החלטות שיפוט מעוררות מחלוקות וכיוצא באלה (Kerr, 1994; Perryman, 2002). חקר השיח הנוצר ברשתות חברתיות שבהן פועלים אוהדי כדורגל יוכל להוסיף נדבך יישומי לספרות מחקרית זו ולהתמודדות של גורמי אכיפת החוק עם בעיית האלימות בספורט. באמצעות ניתוח שיח מקוון זה מבקש המאמר הנוכחי להציע כלים יישומיים, אשר באמצעותם יהיה אפשר לאתר גורמים דינמיים המעוגנים באינטראקציות של האוהדים באתרי המדיה החדשה, כדי להסביר ואף לנבא אלימות במגרשי הכדורגל.

היסטוריה של אלימות בכדורגל הישראלי

פרספקטיבות מחקריות רבות מבקשות לתאר את תופעת האלימות במגרשי הכדורגל ולהסבירה. גישות אלו – סוציולוגיות, פסיכולוגיות, קרימינולוגיות, משפטיות או אחרות – מציעות התייחסויות שונות והגדרות שונות לתופעה (גלילי, 2009). הגדרות של חוקרי אלימות בספורט נעות בין אלימות סימבולית – הכוללת התייחסות לניבולי פה של אוהדים ולקריאות ונהמות גזעניות כלפי שחקנים וכלפי אוהדי קבוצות יריבות, ובין אלימות פיזית – הכוללת מגוון רחב של התנהגויות, כגון התפרצויות לכר הדשא, ונדלזים ופגיעה פיזית בשופטים, בשחקנים ובאוהדים (Dunning, 1999). השונות בין הגישות וההגדרות מובילה לכתיבת היסטוריות שונות של התופעה ומונעת הצגה של נרטיב אקדמי מוסכם של אלימות במגרשי הכדורגל.

במחקר המקיף והעדכני ביותר העוסק בתופעה בישראל, ביקש סוציולוג הספורט אמיר בן פורת (Ben Porat, 2016) להתייחס הן להיבטיה הסימבוליים של האלימות במגרשי הכדורגל בישראל

הן להיבטיה הפיזיים. ממצאי המחקר מלמדים כי התנהגויות אלימות רווחו במגרשי הכדורגל בישראל מאז קום המדינה (המחקר אינו עוסק בתקופת היישוב). הנתונים הרבים והמגוונים שעליהם מתבסס המחקר אינם מאפשרים לטעון – כפי שלעיתים נטען בשיח הציבורי, התקשורת והפוליטי בשנים האחרונות – כי הכדורגל הישראלי הופך לאלים יותר ויותר. יתרה מכך, מקרי עבר אלימים שהסתיימו במוות במגרשים אף מרמזים על מגמות הפוכות. עם זאת, בן פורת מציג ממצאים המלמדים כי אופי האלימות במגרשים השתנה לאורך השנים, בהתאם לתהליכים שעברו על החברה הישראלית.

מחקרו (Ben Porat, 2016) מלמד כי בשנותיו הראשונות של הכדורגל הישראלי, שנים שבהן הייתה מעורבות פוליטית רבה במועדוני הכדורגל, האלימות הבולטת במגרשים הייתה של שחקני הקבוצות. השחקנים החובבנים, שעדיין לא הפנימו את הנורמות ואת האתיקה של המשחק, הפגינו מול הקהל המזוהה פוליטית התנהגות אגרסיבית ואף אלימה נגד שחקני הקבוצה היריבה ונגד השופטים, מתוך הבנה כי ניצחון על המגרש מסמל ניצחון על המחנה הפוליטי היריב. אלימות שחקנים מסוג זה דווחה כמעט על בסיס שבועי. עם התמקצעותו ומסחורו של הכדורגל הישראלי, בשנות ה-70 וה-80 של המאה הקודמת, השתנו דפוסי האלימות בענף. כך, בעוד תקריות אלימות שבהן היו מעורבים שחקני כדורגל הלכו ופחתו באופן דרמטי, בעיקר בשל חששם של השחקנים לאבד את ההכנסות הגדולות עם המעבר למקצוענות, גברו מספר התקריות שבהן היה מעורב קהל האוהדים.

בדומה לחברות אחרות שבהן הכדורגל עבר תהליך של הפרטה וקומדיפיקציה, הופיעו גם בכדורגל הישראלי התארגנויות פורמליות ובלתי פורמליות של אוהדים. התארגנויות אלו שימשו לעיתים קרובות כמדגרה לפעילויות אלימות במגרשים ומחוצה להם, הן במובנים פיזיים הן במובנים סימבוליים. האלימות הפיזית כללה קטטות המוניות – זיזומות וספונטניות – בין אוהדים, השלכת אבנים והשחתת רכוש. האלימות הסימבולית כללה קללות ושירי נאצה כלפי הקבוצה היריבה ושופטי המשחק. החל משנות ה-90 של המאה ה-20 נוסף ממד גזעני בולט לאלימות הפיזית, אך בעיקר לאלימות הסימבולית. הצלחתם של מועדוני כדורגל ערביים להשתלב בליגות הבכירות והמתח היהודי-ערבי שגאה בעקבות פריצתה של האינתיפדה השנייה, הובילו אוהדים של קבוצות לקרוא קריאות גנאי גזעניות על בסיס לאומי ואתני. תופעה זו הובילה את המחוקק הישראלי לאסור בחוק (2008) על קריאות מסוג זה ולגורמים כמו ההתאחדות לכדורגל, הקרן הישראלית החדשה ועוד לפעול נגד הגזענות במגרשים.

רשתות חברתיות של אוהדים ואלימות בכדורגל בישראל

מחקרם החלוצי של פברשטיין וסמיונוב על האקולוגיה של האלימות בכדורגל הישראלי (Semyonov and Farbstein, 1989) לימד כי תרבות האלימות בספורט אינה מהווה תופעה אקראית או ספורדית. האלימות מתעוררת ראשית בקרב השחקנים, ומהם מתפשטת אל הצופים. אך הכיוונים הללו יכולים להתהפך כעת, כאשר הצופים חולקים ביניהם תקשורת קולקטיבית עצמאית משלהם. השינוי בדפוסי האלימות שתוארו לעיל התאפשר, בין היתר, בשל היכולת היזומה או הספונטנית של האוהדים לפעול באופן קולקטיבי. פעולה מסוג זה, הדורשת תקשורת בלתי אמצעית, מתאפשרת בשנים האחרונות באתרי אינטרנט וברשתות חברתיות

של אוהדי כדורגל ישראליים, ועל התקשורת החדשה הזו אנו מבקשים לשפוך אור. ניתוח המדיה החדשה עשוי לשפר את הבנתנו את המחקר הסוציולוגי של תרבות הכדורגל בישראל בכלל, ולאפשר הבנה ומניעה של התנהגות אלימה במגרשים באופן מיוחד (Ben Porat, 2008; Carmeli and Bar, 2003).

במחקר שנערך לאחרונה (Tamir et al., 2016), ניתחו חוקרים ישראליים תכנים אופייניים בתעבורת האינטרנט של אוהדי כדורגל. על אף העובדה שהניתוח שלהם היה מוגבל מבחינה כמותית ולא דווקא התמקד באלימות, החוקרים מיקדו את תשומת ליבם במבעים רגשיים שליליים, שכללו איבה, בוז וניכור. ניתוח זה חשף באופן ברור את העובדה כי השיח של אוהדים ישראליים הנה מיתרון האנונימיות של האינטרנט לצורך הפצת טרמינולוגיה אלימה. מחקר נוסף שנערך לאחרונה סלל את הדרך להחדרת האינטרנט לניתוח הזהות הלאומית של אוהד הספורט (Tamir et al. 2016). לונטל (2016), שניתח תגובות (טוקבקים) באתרי ספורט, גילה כי פלטפורמה טכנולוגית זו משמשת בעיקר לקיטוב בין מחנות אוהדים ולתקיפת האחר. מחקר נוסף שנערך בנושא אוהדים ישראליים ברשת (Levental et al., 2016) מלמד כי קיימת חשיבות לתזמון התעבורה באינטרנט, מאחר שהסבירות לפעולה קולקטיבית של אוהדי ספורט – העלולה לכלול אלימות – גבוהה יותר במהלך ביטויי מחאה נגד בעליהן של קבוצות מקצועיות. מחקרים ראשוניים אלה מצביעים באופן ברור על מרכזיות המדיה החדשה בעיצובה של התנהגות קולקטיבית בכלל ושל התנהגות אלימה בפרט, בקרב אוהדי כדורגל בישראל.

השערות המחקר

בהתאם להשערה הבסיסית הראשונה שלנו, יימצאו מתאמים חיוביים בין כמות המבעים האלימים בתעבורת האינטרנט ברשתות החברתיות של אוהדי כדורגל לפני משחקים, לבין אלימות במגרשים. אנו מניחים כי כמות התעבורה האלימה מהווה חלק מהתגברות האלימות בקרב אוהדים, וכי היא גוררת התנהגות בפועל במהלך משחק. ההנחה מבוססת על מחקר קודם שעסק במערכות חברתיות של אוהדים (Tamir et al. 2016) ועל מחקרים מוקדמים יותר שעסקו בתרבות הכדורגל בישראל (Semyonov and Farbstein, 1989) ובמדינות אחרות (Ward, 2002).

על פי ההשערה השנייה שלנו, קיימים מתאמים חיוביים בין מבעים אלימים בתעבורת אינטרנט בזמן הסמוך למשחקי כדורגל שבהם מתרחשת אלימות. השערתנו מבוססת על ההנחה כי אלימות בכדורגל אינה מהווה אירוע רנדומלי, אלא התגלמות תרבות יציבה של אוהדים אלימים (Cleland, 2014). השערתנו השלישית גורסת כי יימצאו מתאמים חיוביים בין תעבורת האינטרנט לאחר תבוסה לבין אלימות במשחק הבא. ההשערה מבוססת על תסכול-תוקפנות של מועדונים המאופיינים על ידי תרבות בולטת של אלימות (Ward, 2002).

שיטת המחקר

מדגם

המדגם כלל שישה מועדוני כדורגל שהשתתפו בליגת העל הישראלית בעונות 2015-2016. ליגת העל כוללת 14 מועדונים ששיחקו 480 משחקים בסה"כ. במדגם נכללו 207 משחקים, ועל כן המדגם כלל 43% מהמועדונים ו-43% מהמשחקים. כדי להימנע מרישום כפול של משחקים שבהם השתתפו שתי קבוצות במדגם, קידדנו את הנתונים עבור כל קבוצה בנפרד, תוך התייחסות לנתוני ההתנהגות באצטדיון ובאינטרנט עבור כל מועדון. המועדונים שנבחרו לקחו חלק במשחקי הפלייאוף העליון והתחתון נוסף על 26 משחקי העונה שלהם בליגה. שלושה מהמועדונים שיחקו 36 משחקים, ושלושה מהם שיחקו 33 משחקים. מספר המשחקים הממוצע עבור כל קבוצה הוא 34.5 (SD=1.6). לכל 14 המועדונים בליגת העל יש דפים ברשתות חברתיות, אך כיוון שלא כולם נהנים מתעבורה משמעותית, נבחרו למדגם רק שישה מועדונים שנהנו מפעילות מקוונת ערה מצידם של האוהדים.

אוהדי כדורגל גם פעילים בפורטלים של ספורט באינטרנט, אך האתרים הללו אינם כוללים תכונות חשובות כמו "לייק", אלא רק מערכת תגובות קוראים (אשר בישראל מכונה "טוקבק" או "תגובית" בעברית). כמו כן בדקנו את רמת האלימות של האוהדים ביצירת המדגם. 14 המועדונים נבדקו על ידי צוות המחקר לצורך הערכת רמת האלימות של אוהדיהם. שני מומחים בלתי תלויים בתחום תרבות הכדורגל בישראל התבקשו לדרג את רמת האלימות של האוהדים. המומחים הבחינו בין שלוש קבוצות שבהן רמת אלימות גבוהה יחסית לשלוש קבוצות שבהן רמת אלימות נמוכה יחסית. כך, המדגם מייצג את כלל הליגה הן מבחינת מספר המשחקים הן מבחינת רמת האלימות. לבסוף, המדגם כולל גם ייצוג של מועדונים המדורגים במקום גבוה, בינוני ונמוך בליגה.

תעבורת האוהדים ברשתות החברתיות נאספה אוטומטית למאגר נתונים מסוג MySQL באמצעות אלגוריתם חקירה נאיבי. מטרת הקוד של הזחלן הייתה לאסוף את נתוני התעבורה ואת התפלגותם לאורך זמן במטרה לאסוף מקרי "שלהוב" (Flaming). השתמשנו באופרטור LIKE ב-SQL לצורך יצירת הליכי חיפוש של תת-שרשרות. כמו כן השתמשנו בקוד הפתוח Flot ב-JavaScript לצורך ניתוח גרפי. על פי הנתונים, ישנה עלייה הדרגתית בסך התעבורה שלושה ימים טרם המשחק וירידה הדרגתית בסך התעבורה ארבעה ימים לאחר המשחק. לגבי דילמות אתיות במחקר, וידאנו כי המאמר אינו כולל נתונים על אודות זהות הקבוצות או כל זיהוי אינטרנטי ספציפי. זהות האוהדים אינה ידועה, ויתרה מכך – הכמות הגדולה של עוקבים (מעל 350,000) הופכת את זיהוי הספציפי של אדם לבלתי רלוונטי.

כלי המחקר

מדדי אלימות: המידע על אודות אלימות במשחקים מוצג בדו"ח השנתי של הקרן החדשה לישראל¹, ארגון שאינו למטרת רווח, השואף לקידום התנהגות דמוקרטית ומוסרית בחברה הישראלית. במסגרת עבודתו מבצע הארגון ניטור של רמת האלימות בספורט הישראלי, ובין

1 הקרן החדשה לישראל – דו"ח בנושא אלימות בכדורגל הישראלי, 2016 – <http://nif.org.il/football/> (נדלה ב-1 בינואר 2018).

היתר בליגת העל בכדורגל. החוקרים במחקר זה אסירי תודה לעורכי הדו"ח על איסוף נתוני האלימות באצטדיונים ושליחתם לצוות המחקר שלנו. בעזרת הנתונים אפשר לחלק את מקורות האלימות לשלושה: אוהדים, שחקנים והמשטרה. המקור הראשון כולל דיווחים על אירועי אלימות בין אוהדים, אשר קודדו למשתנה בשם "אלימות אוהדים" (VOF). למשתנה זה שלוש רמות: נמוכה (1) = אין דיווחים; בינונית (2) = דיווחים לגבי אלימות מילולית קשה, דחיפות ואיומים בין אוהדים; גבוהה (3) = דיווחים על אודות זריקת נפצים, רימוני עשן ונורים אל תוך החצר ואלימות המונית בין קבוצות אוהדים.

המקור השני כלל דיווחים על מקרים של אלימות בין שחקנים, אשר קודד למשתנה בשם "אלימות שחקנים" (VOP). למשתנה זה שלוש רמות: נמוכה (1) = אין דיווחים; בינונית (2) = דיווחים לגבי כרטיסים צהובים; גבוהה (3) = דיווחים לגבי כרטיסים אדומים וכרטיסים צהובים. המקור השלישי כלל דיווחים על מקרים של אלימות על ידי המשטרה כלפי אוהדים, אשר קודד למשתנה בשם "הפעלת כוח משטרתית" (BFP). למשתנה זה שתי רמות: נמוכה (1) = אין דיווחים; גבוהה (2) = דיווחים לגבי מעצר של אוהדים על ידי המשטרה. ניתוח מקדים בחן את ההבדלים בין שלושת המועדונים שהוגדרו כאלימים לשלושת הבלתי אלימים במדד של אלימות באצטדיון. התוצאות מוצגות בטבלה 1.

מבחני T בלתי תלויים	מועדונים הנחשבים בעלי אלימות נמוכה n=99	מועדונים הנחשבים בעלי אלימות גבוהה n=108	
** 3.57	(41)1.10	(61)1.36	VOF
1.45	(46)1.19	(63)1.30	VOP
1.30	(0)1.00	(27)1.03	FBP

*P<0.001 **P<0.05

טבלה 1

השוואה של סמני אלימות בין מועדונים הנחשבים אלימים ומועדונים בלתי אלימים

התוצאות מעידות על כך כי השיוך המוקדם של הקבוצות לאוהדים אלימים ובלתי אלימים היה מדויק יחסית, אך רק במדד ה-VOF נמצא הבדל מובהק (במבחן t בלתי תלוי נמצא $p < 0.001$, 3.57). נוסף על כך נמצא מתאם חיובי בין VOF ו-FBP ($r = 0.32$, $p < 0.001$). לא נמצאו מתאמים מובהקים בין המשתנים.

פעילות אינטרנטית

מדד לשכיחות הפעילות באינטרנט (PIA) נבדק בהתבסס על כמות, תזמון ואיכות התעבורה ברשתות החברתיות. כמות התעבורה נמדדה באמצעות מספר הפוסטים ומספר ה"לייקים" שהם קיבלו. תזמון התעבורה חולק לפוסטים ול"לייקים" שקיבלו בזמן שנותר עד המשחק (בדקות); שלושה ימים לפני המשחק עד תחילת המשחק; ושבעה ימים לפני המשחק עד שלושה ימים לפני המשחק. הסיבה לחלוקה נעוצה במדדים שהופקו על ידי המערכת הממוחשבת (ראו תיאור בהמשך ותרשים 1).

תוכן התעבורה כולל כמה צורות של אינטראקציה דיסקורסיבית ברשתות החברתיות, המאפשרות לנבא, לעורר או להביע מתח חברתי, תוקפנות או התנהגות אלימה. כאשר ראינו אוהדי כדורגל הם הזהירו אותנו כי קריאות מפורשות לאלימות, ונדליזם או צורות אחרות של פעילות בלתי חוקית לא יושמעו ברשתות החברתיות, מאחר שהן פומביות וחשופות בפני גורמים מוסדיים (כגון המשטרה) ובפני קבוצות יריבות. לאור הבהרה זו, התמקדנו בשלוש פונקציות שיח המשקפות דינמיקה של הבניית שיח של מתח:

קריאה – קטגוריה זו כוללת תוכן התורם ליצירת אווירה מתוחה. נבדקו שלושה סוגים של צורות שיח: הראשונה היא הכרזות של ריגוש וציפייה (TA) – דהיינו, אינדיקציות של ציפיות קיצוניות והצטברות דרמטית. בצורה זו נכללים שמות עצם כגון "מתח" או "אש", וכן עידוד קולקטיבי ומשאלות לב; השנייה היא הבעות של התעלות חיובית (PE) – דהיינו אושר או התרוממות רוח. כאן נכללות קריאות כגון "ניצחון" או "כווןווןוון"; והשלישית היא הבעה של רגשות שליליים (NE) – דהיינו אכזבה, תסכול וצער. כאן נכללות קריאות כגון "אוף" או "הכל אבוד!", פעלים כגון "לבכות", שמות תואר כמו "חבר'ה מסכנים" ואוצר מילים המביע יגון, כגון "ז"ל".

הסתה – קטגוריה זו כוללת שתי צורות תוכן שניתן להבינו כקריאה לפעולה: הראשונה היא פריקת תסכול [VFR] – שמות עצם ופעלים המנתבים באופן פיגורטיבי תסכול לפעולה, כמו "נקמה" או "חסלו אותם"; והשנייה היא הוראות [D] – קריאה ישירה לפעולה, המצביעה על לכוונה ממשית להתנהגות אלימה או מסיתה אליה, כגון "נתנקם בהם" או "אל תראו את הפרצוף שלכם".

תוקפנות מילולית [VA] – קטגוריה זו כוללת כל צורה של אלימות מילולית, עלבונות, שמות גנאי וקללות כלפי יריבים, כגון "פחדנים", "אידיוטים" או "חלאות".

במטרה להבטיח קידוד מהיר וללא רבב, עבור כל סוגי התוכן, הורכבה רשימה נפרדת של מילים השייכות בדרך כלל לאותה קבוצה. בטבלה 2 מוצגות דוגמאות והתפלגות ממוצעת של ששת סוגי המבעים.

תיאור סוג מבע		דוגמאות	סוג מבע
SD	M		
29.0	23.36	"לחץ!!! "לא יכול לחכות יותר"	הכרזות על ריגוש וציפייה (TA)
26.5	21.8	"אושר"; "תודה תודה"; "ניצחון"; "כווןווןוון"	הבעות של התרוממות רוח חיובית (PE)
2.51	1.74	"אובדן"; "בושה"	הבעות של רגשות שליליים (NE)
23.1	18.2	"להרוג"; "להשמיד"; "לנקום"	שחרור קיטור [VFR]
9.28	5.86	"להתארגן"; "בואו מחר!"	הנחיות [D]
35.7	28.7	"כלבות"; "אידיוטים"; "בני זונות"	תוקפנות מילולית [VA]

טבלה 2

התפלגות ודוגמאות לסוגי מבעים

ממצאים

ההשערות הראשונה והשנייה שלנו ניבאו מתאמים חיוביים בין מבעים אלימים לבין תזמון תעבורה אינטרנטית טרם משחקים ואלימות באצטדיוני הכדורגל. חישובנו מתאמים בין ששת הסוגים ומבעי אינטרנט ותזמון סך התעבורה עם האינדיקטורים של אלימות באצטדיונים. התוצאות מוצגות בטבלה 3.

FBP	VOP	VOF	
-0.06	.14*	.16*	הכרזות על ריגוש וציפייה (TA)
-0.05	.17**	.13	הבעות של התרוממות רוח חיובית (PE)
.06	.12	.00	הבעות של רגשות שליליים (NE)
-0.06	.16*	.19**	שחרור קיטור [VFR]
-0.01	.19*	.15*	הנחיות [D]
-0.05	.20**	.16*	תוקפנות מילולית [VA]
-0.02	.04	.09	במהלך המשחק
.05	.20**	.17*	3 ימים לפני
-0.04	.15*	.14*	7-4 ימים לפני

* $P < 0.001$ ** $P < 0.05$

N=207

טבלה 3

מתאם בין מדדי אלימות, סוגי מבעים ותזמון התעבורה

נמצאו מתאמים חיוביים ונמוכים ב-13 מתוך 18 המתאמים בין תוכן המבעים לתזמון התעבורה ולמשטני VOP ו-VOF (במתאם פירסון נמצא טווח בין 14 עד 20, $p < 0.05$). המתאם בין תזמון שלושת הימים שלפני המשחק ותוכן התוקפנות המילולית [VA] נמצא גבוה במיוחד עם אלימות במשחקים. המתאם בין תזמון שלושה ימים לפני המשחק ותוכן של תוקפנות מילולית [VA] נמצא גבוה במיוחד עם אלימות במשחקים. סוג מבע התעבורה היחיד שלא נמצא במתאם עם תזמון היה הבעת רגשות שליליים (NE) ותזמון התעבורה במהלך המשחק. לא נמצא מתאם בין משתנה הכוח המופעל על ידי המשטרה לבין הסוג והתזמון של התעבורה. הניתוח הבא שלנו היה ניתוח גרסיות של אלימות באצטדיונים לעומת סוג המבעים ותזמונם. התוצאות מוצגות בטבלה 4.

VOP		VOF		
β t		β t		
-.66 n.s.	.11	.34 n.s.	.06	הכרזות על ריגוש וציפייה (TA)
-.93 n.s.	.22	-1.8 n.s.	-.43	הבעות של התרוממות רוח חיובית (PE)
-.80 n.s.	-.08	-3.21**	-.33	הבעות של רגשות שליליים (NE)
-.41 n.s.	-.08	2.20*	.40	שחרור קיטור [VFR]
.87 n.s.	.09	.85 n.s.	.08	הנחיות [D]
2.1*	.59	1.2 n.s.	.34	תוקפנות מילולית [VA]
	R=0.06		R=0.10	
-.65 n.s.	-.05	.13 n.s.	0.10	במהלך המשחק
2.31*	.22	1.9*	.18	3 ימים לפני
.31 n.s.	.02	-.15 n.s.	-.01	7-4 ימים לפני
	R=0.05		R=0.03	

* $P < 0.001$ ** $P < 0.05$

טבלה 4

ניתוח רגרסיות עבור מדדי אלימות לפי סוג מבע ותזמון של התעבורה כללית

בוצעו ארבע רגרסיות ליניאריות של המשתנים VOP ו-VOF עם סוג המבעים ותזמונם. סוג התוכן כלל את כל התעבורה בכל אחד מששת המבעים בשבוע שלפני המשחק. התזמון כלל את כל התעבורה במהלך המשחק, במשך שלושה ימים לפני המשחק ושלושה עד שבעה ימים לפני המשחק. כל ארבע המשוואות הראו ערכי R נמוכים במובהק (בטווח שבין 0.03 ל-0.10). נראה כי לתזמון של שלושה ימים לפני המשחק היה הערך המוסבר הגבוה ביותר. התוצאות תומכות בהשערה הראשונה והשנייה של מחקר זה. כדי להבטיח שהתוצאות אינן נעוצות בהבדלים ברמות האלימות בין מועדונים, בוצעה רגרסיה חוזרת של ארבע המשוואות תוך שימוש ברמת האלימות של המועדון כמשתנה מפוקח (covariate).

התוצאות מראות כי בשלוש מתוך ארבע המשוואות התוצאות הן במובהק מעבר להשפעת רמת האלימות של הקבוצה. משוואת הרגרסיה של אלימות האוהדים עם תזמון התעבורה הייתה זו שלא הראתה כל הבדלים בניבוי בשלב השני. שלוש המשוואות האחרות הראו ניבויים דומים יחסית מעל המשתנה המפוקח, ובכך הוכיחו את השפעת התוכן ותזמון התעבורה מעבר לרמת האלימות הנתונה של מועדון זה או אחר. ההשערה השלישית שלנו הייתה ששיעור המבעים האלימים בתעבורת האינטרנט עולה לאחר הפסדים, בשל תחושות תסכול (Ward, 2002). ראשית חישבנו את ההבדלים בין תוצאות משחקים והתדירות של סוגי מבעים לאחריהם.

הניתוח שלנו השווה את ששת המבעים לתוצאות המשחקים הקודמים (ניצחון, הפסד או תיקו). התוצאות מוצגות בטבלה 5.

F (2,198)	Loss n=72	Draw n=58	Win n=71	
2.67 n.s.	-.16 a	.10 a	.08 a	הכרזות על ריגוש וציפייה (TA)
3.84*	-.18 b	.09 a	.12 a	הבעות של התרוממות רוח חיובית (PE)
1.20 n.s.	-.03 a	.08 a	-.04 a	הבעות של רגשות שליליים (NE)
2.14 n.s.	12. a	.13 a	.02 a	שחרור קיטור [VFR]
4.29*	-.17 b	.04 ab	.14 a	הנחיות [D]
1.63 n.s.	-.12 a	.09 a	.04 a	תוקפנות מילולית [VA]

* $P < 0.05$

טבלה 5

השוואה בין מספר מבעים בהתאם לתוצאות ההתאמה הקודמת – ציוני Z (אות שונה מצביעה על קיומו של הבדל מובהק בהשוואות מבחן Duncan)

נמצא כי ממוצע המבעים היה בהתאם לתוצאות משחקים קודמים. באופן כללי, לאחר הפסדים נרשמו כמויות נמוכות יותר של תעבורה. לאחר ניצחון נרשמה עלייה בכמות מבעי השמחה וההוראות. לאחר הפסדים, רמת הבעת ההתעלות החיובית (PE) הייתה נמוכה במובהק בהשוואה לתיקו וניצחון ($F(2, 198) = 3.84, p < 0.05$). כמו כן, רמת מתן הוראות (D) הייתה נמוכה יותר לאחר הפסדים בהשוואה לניצחונות ($F(2, 198) = 4.29, p < 0.05$). התוצאות הללו תומכות באופן חלקי בהשערה השלישית שלנו.

דיון

נתוני המחקר מציגים מקרה בוחן שבו נמצא מתאם בין שיח בזירה הדיגיטלית לבין אלימות בקרב אוהדים ושחקנים באצטדיונים. מתאם מסקרן שכזה אינו נובע מהוראות פורמליות של הנהגות האוהדים ליצירת "בלגן", אלא נמצא במתאם עם איכות, עם תזמון ועם כמות תעבורת אינטרנט בסיסית מאוד ובלתי פורמלית. התוצאות עשויות לשמש נקודת מבט נוספת למחקר המשך על אודות מקורות מגוונים של אלימות בתרבות הכדורגל הישראלית, המתמקד בהתנהגות אוהדים (Ben-Porat, 2016). אף שהמחקר הנוכחי עוסק בתרבות הכדורגל בישראל, אין ספק כי הוא רלוונטי גם למדינות אחרות, זאת מאחר שהוא מייצג מקרה בוחן אותנטי, שבו אלימות "מדומיינת" חודרת אל תוך אצטדיוני כדורגל "אמיתיים" ומשפיעה על אוהדים ועל שחקנים גם יחד.

לאחרונה הראו היל ועמיתיו (Hill et al., 2016) את האופן שבו תקשורת אופקית בין אוהדים מאפשרת פעולה קולקטיבית על ידי קבוצות נטולות הנהגה במחאה נגד אלימות בכדורגל. ובמילים שלהם: "פתיחת מרחב של דיאלוג אוטונומי וביקורת שבו מעריצים חולקים את כעסם כלפי מה שמתחיל לטפטף אל תוך המסגרת של הכדורגל המודרני" (Hill et al., 2016: 16). טיעון מסוג זה נראה לנו כ"חצי המלא של הכוס" (כלומר, החיובי) מאחר שהנתונים שלנו מייצגים מאורעות הפוכים. בניגוד חד, ייתכן כי אלימות של קבוצות נטולות הנהגה נוצרה מלמטה כלפי מעלה הודות לתעבורת אינטרנט עקיפה ולא מכוונת. תעבורה זו מקדימה אלימות המונית על ידי אוהדים ומשחק מלוכלך על ידי שחקנים. השאלה הבלתי נמנעת באשר לאופן התרחשותו בפועל של עיצוב מסוג זה, נותרת כספקולציה. ביכולתנו לשרטט מודל סביר של סיבה ותוצאה ועל ידי כך להציג תוכנית סבירה למחקר עתידי לצורך השגת הבנה טובה יותר של המתאמים שנמצאו במחקר הנוכחי.

הממצאים העולים ממחקר זה מצביעים על קיומו של מתאם בין תוכן התעבורה ותזמונה לבין אלימות באצטדיון מעבר לרמת האלימות של מועדון כדורגל ספציפי. נמצא מתאם חלקי בין תוכן התעבורה לבין תוצאות המשחק הקודם, מה שמצביע על אינטראקציה עם תרבות המועדון ועם עליית מתח. התוצאות מצביעות על עליית מתח שלושה ימים טרם המשחק ומתאם בין עלייה זו לבין אלימות באצטדיון. העובדה כי נמצא מתאם בין תעבורת האלימות לבין אלימות בקרב אוהדים עשויה להיות מוסברת באמצעות מודל פשוט של עליית מתחים והפקת אלימות מסיבות של דה-אינדיבידואליזציה באצטדיון (Ward, 2002). אך המתאם עם אלימות שחקנים עשוי להצביע על שורשים עקיפים של השפעה שלא נבחנו במחקר הנוכחי. על כן אנו מציעים כי קיימת התעוררות מקבילה של מתחים על ידי התקשורת המסורתית, המשקפת את השיח של כתבים מומחים ופרשנים ואת התפקיד הפורמלי יותר של מאמנים או בעלי מועדונים.

מאחר שלא בדקנו הוראות ופקודות פורמליות, לא נוכל להניח קיומה של סיבה ותוצאה פורמלית או ארגון פעולה היררכי כלשהו. התנהגות שכזו נראית בלתי סבירה בשל מודעות ההנהגה לנושא המעקב באינטרנט. לפיכך, אנו מניחים כי התוצאות שלנו אינן משקפות קריאה לאלימות על ידי אוהדים המשתמשים ביכולת להסתתר בבטחה באינטרנט, אלא בהתפתחות הדרגתית של מתחים בקרב אוהדים ובקרב אנשי הצוות הפורמלי של מועדוני הכדורגל. מתחים אלו מגיעים לשיאם לקראת המשחק עצמו. בעוד שבמהלך המשחק עצמו התעבורה דוממת, היא מתפוצצת לאחר המשחק והשגת התוצאה.

באופן כללי – ויש לחקור זאת עוד – אוהדים אלימים מפרשים תיקו כסיבה לתעבורה אלימה, בעוד שהפסדים מביאים לסוג של מצב רוח ירוד. אך האנונימיות עצמה מועצמת לסוג של "תעבורת דה-הומניזציה" אינטנסיבית וטשטוש של האוהד, המוסתר גם ככה, המגיע לשיח האינטרנטי. כך, שורש האלימות חודר לזירת הכדורגל דרך השילוב של תזמונה, תרבות של אלימות ותפיסה של התוצאות טרם המשחק. מדובר בתהליך שעלול לבלוע לתוכו שחקנים ואוהדים גם יחד – ולא רק את האוהדים – והוא מתרחש בהתבסס על התעוררות מתחים חסרת הנהגה, אשר נמצאה במתאם עם פעולה של אלימות קולקטיבית ומובילה לעברה. את הסיבתיות האפשרית של תהליך כזה יש להמשיך ולבחון על ידי ניטור משתתפים נוספים בשיח. אם כן, שיח האוהדים מוביל להתנהגות אלימה באצטדיון בקרב אוהדים ושחקנים כאחד. בעוד

שהאלימות שהוצגה על ידי אוהדים מהווה הפגנה של תסכולים או תרבות של אלימות, את האלימות של שחקנים קשה יותר להסביר. תעבורת האינטרנט בקרב אוהדים יכולה להצביע על התעוררות מתמשכת של התרגשות ושל תסכול כלפי המשחק – כחלק מפיתוח זהות – שנמצאה במתאם עם אלימות בקרב אוהדים של מועדונים מסוימים (Gibbons and Dixon, 2010). האלימות בקרב שחקנים יכולה להיות תהליך משני להתעוררות זו, בהיותה מחווקת על ידי סוכני תקשורת אחרים, כגון כתבי ספורט ופרשנים. אם זה נכון, המשחק האלים יכול להיות מושפע לא רק מתרבות משותפת של המועדון, אלא גם מכוחות חיצוניים. את אלה אפשר יהיה לכמת במחקר עתידי, במטרה להמשיך ולחקור את הטענה הזו, במיוחד באמצעות מחקר ארוך טווח – לאורך העונה כולה.

העוצמה המופגנת על ידי המשטרה מהווה רק השתקפות של תהליך זה, אך המשטרה עשויה לנטר את התעוררות ולהשפיע באופן עקיף על תזמונה ועל שיעורה, לא רק באמצעות עבודת חקירה מסורתית, אלא גם באמצעות אלגוריתמים מתקדמים לניטור נתונים, שיכולים לנטר את תעבורת האינטרנט הבלתי פורמלית, כמו גם את התוכן הפורמלי יותר של התקשורת המסורתית. שני שורשי ההשפעה הזו – הפורמלי והבלתי פורמלי – משקפים את תרבות האלימות המאפיינת מועדונים מסוימים. האוהדים והשחקנים חולקים חלק מהתרבות הזו. מחקר המשך יתייחס לשני שורשי התקשורת, לא כהוראה או פקודה, אלא כהתעוררות הדרגתית של רגשות ושל תסכול, שיכולים להיות מועצמים על ידי רמת האכזבה או הריגוש לאחר המשחק האחרון והמתח הכולל לגבי הסיכוי הכללי להצלחה בעונה כולה.

נראה כי יש צורך במחקר נוסף, ייתכן שבשילוב עם אתנוגרפיה מקוונת (Jordan, 2009). אפשר להשתמש בשיטה זו כדי להבין טוב יותר את התעבורה במהלך המשחק עצמו, תוך פיקוח, ואולי ניטור, של אלימות קבוצתית, המהווה בעיה חברתית משמעותית בספורט. מחקר עתידי יכול להתמודד עם נזילותו של ניתוח רטרוספקטיבי של מאגרי נתונים אינטרנטיים (Boyd and Crawford, 2012) על ידי ביצוע ניתוח פרוספקטיבי, הממזג בין פיקוח מקוון לבין אירועים אמיתיים בזמן אמת. העוצמה הסטטיסטית של חלק מהתוצאות שלנו דורשת פיתוח עתידי של המחקר. מגבלות המחקר הנוכחי, הנעוצות בעובדת התמקדותו במספר מועדונים מצומצם, דורשות הגדלה משמעותית של היקף המחקר: יותר משחקים, סוגי ספורט והשוואה בין-תרבותית; הגדלת בסיס הנתונים תאפשר עוצמה סטטיסטית גדולה יותר. כמו כן, שיטת הפיקוח של מבע בודד תוכל להיות משופרת ולכלול סוגים נוספים של משפטים ושל מבעים, העשויים להגדיל את תקפות החיזוי של התוצאות ולאפשר הרחבה של המחקר לרשתות חברתיות נוספות.

מקורות

- גלילי, י' (2009). משחק הוגן? הגינות ואלימות בספורט המודרני. בתוך: גלילי, י', לידור, ר' ובן פורת, א' (עורכים), במגרש המשחקים: ספורט וחברה בתחילת האלף השלישי (עמ' 475-520). רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.
- לונטל, א' (2016). "מלחמות הכדורגל" – על שיח, ספורטיביות ויריבות בתגובות באינטרנט. רוח הספורט, 2, 47-61.
- Ben-Porat, A. (2008). Death to the Arabs: the right-wing fan's fear. *Soccer & Society*, 9(1), 1-13.
- Ben-Porat, A. (2016). The usual suspect: A history of football violence in the state of Israel. *Sport in History*, 36(1), 98-116.
- Boyd, D., and Crawford, K. (2012). Critical questions for big data: provocations for a cultural, technological, and scholarly phenomenon. *Information, Communication & Society*, 15(5), 662-679.
- Carmeli, Y. S., and Bar, I. (2003). A game of three cities: negotiating jewish identity in Israel's football fields. *International Journal of Comparative Sociology*, 44(1), 51-79.
- Cleland, J. (2014). Racism, football fans, and online message boards: how social media has added a new dimension to racist discourse in English football. *Journal of Sport and Social Issues*, 38(5), 415-431.
- Cohen, S. (2002). *Folk Devils and moral panics: the creation of the Mods and Rockers* (3rd ed.). Routledge, London.
- Dunning, E. (1999). *Sport matters: sociological studies of sport, violence, and civilization*. London New York: Routledge.
- Gibbons, T., and Dixon, K. (2010). 'Surf's up!': a call to take English soccer fan interactions on the internet more seriously. *Soccer & Society*, 11(5), 599-613.
- Hill, T., Canniford, R. and Millward, P. (2016). Against modern football: mobilising protest movements in social media. *Sociology*. Epub ahead of print 22 May 2017 DOI: <https://doi.org/10.1177/0038038516660040>.
- Jordan, B. (2009). Blurring boundaries: the "real" and the "virtual" in hybrid spaces. *Human Organization*, 68(2), 181-193.
- Kerr, J. H. (1994). *Understanding soccer hooliganism*. Buckingham: Open University Press.
- Levental, O., Galily, Y., Yarchi, M. and Tamir, I. (2016). Imagined communities, the online sphere, and sport: the internet and hapoel Tel Aviv football club fans as a case study. *Communication and the Public*, 1(3), 323-338.

- McLean, R. and Wainwright, D. W. (2009). Social networks, football fans, fantasy and reality: How corporate and media interests are invading our lifeworld. *Journal of Information, Communication and Ethics in Society*, 7(1), 54-71.
- Perryman, M. (2002). Hooligan wars. In Perryman, M. (Ed.), *The good, the bad and the beautiful* (pp. 13-36). London: Mainstre.
- Poulton, E. (2005). English Media representations of football-related disorder: Brutal, short-hand and simplifying? *Sport in Society*, 8(1), 27-47.
- Semyonov, M., and Farbstein, M. (1989). Ecology of sports violence: the case of Israeli soccer. *Sociology of Sport Journal*, 6(1), 50-59.
- Tamir I., Galily, Y. and Yarchi, M. (2016). Here's hoping we get pummeled: anti-nationalist trends among Israeli sports fans. *Journal of Sport and Social Issues*, 40(1), 3-21.
- Ward, R. E. (2002). Fan violence: social problem or moral panic? *Aggression and Violent Behavior*, 7(5), 453-475.